

zazveni pač najbolj v groteskno ekspresivni skupini vesoljnega potopa. Pri ostalih bibličnih scenah (Noetova ladja, Samarijan) pa je slikarja močno vezalo ikonografsko izročilo, zato te ilustracije učinkujejo manj pristno. Značilen pa je za Birollo nekaj »horror vacui«, ki ne prenese niti najmanjše mirne ploskvice, saj se mu celo sončna luč razblinja v mrežo drobnih črtic; prav te nemirne, kratke črtice so glavno izrazilo Birollove risarske tehnike; z njimi slikar silno podrobno in vestno oblikuje stvari in atmosfero, pa tudi svetlobo in senco.

Dediščina secesionističnega vegetativnega ornamenta se je uveljavila zlasti v (lahno zelenem) okviru, sestavljenem iz oljčnih vejic, ki obroblja besedilo pesmi in ilustracije, v inicialkah, med ilustracijami pa zlasti na sliki pomladi v cvetoči vejici s ptiči v ospredju.

Morda bi pričakovali za ilustracijo jasne, preproste Gregorčičeve besede tudi prav tako preprosto in v glavnem na linijo vezano ilustracijo. Prav! Toda Birolla nam je tudi tukaj pokazal svoje mojstrstvo, ki ga niti dolgo »brezdelje« ni moglo zadušiti, in želeli bi bilo le, da bi njegovo umetniško delo znova polno zaživelo ter nam tako prikazalo celega slikarja ne samo v risbi, ampak tudi v ostalih slikarskih tehnikah. E. Cevc.

Tršarjeve ilustracije Balantičevega Sonetnega venca.

Prijateljstvo dveh umetnikov, pesnika Franceta Balantiča in slikarja Marijana Tršarja, ki mu je smrt sicer zdrobila telesno lupino, ne pa duhovne vsebine, je zazvenelo v novem soglasju besede in slike. Obljuba, dana živemu, človeka še bolj zadolži ob posvečenem spominu na mrtvega. Tršar, ki je že za Balantičevega življenja nameraval ilustrirati prijateljeve pesmi, se je zdaj temu oddolžil s ciklom lesorezov, ki spremljajo bibliofilsko izdajo Balantičevega Sonetnega venca v založbi Knjižne tombole Zimske pomoči.

Priznati moramo, da slikarjeva naloga ni bila lahka. Že ilustracija epske pesnitve je često trd oreh, ilustracija lirske še trši, zlasti če gre za ciklus med seboj idejno globoko povezanih pesmi, ki so vse skupaj ena sama kompozicionalna celota s svojo zunanjo in notranjo dinamiko, strastjo, doživetjem nečesa, kar bi prav za prav lahko polnovredno ilustrirala samo glasba. Da, in od slikarskih panog predvsem grafika, recimo kar — lesorez.

Balantič, ki nam postaja resnično že kar simbol današnjega mladega človeka, ki se z vso življenjsko močjo in vero bori z groznim mrakom sveta; ki se bori s krvjo in mesom proti Bogu in z Bogom proti krvi in mesu, bi ne mogel najti primernejšega interpretatorja svoje besede, kot je prav M. Tršar, saj je njegova duša uglašena v marsičem podobno Balantičevi in trpi v isti — ne razklanosti, temveč — borbi po novi podobi človeka. Tršar je živel z Balantičevo pesmijo skoraj od prvih trenutkov, s Sonetnim vencem še prav posebno, že od tistega poznega poletja na Veliki planini, ko se je v pesniku porodila zasnova te pesnitve. Tršarju to delo ni bilo samo ilustracija, ampak v prvi vrsti v grafični jezik prenesena Balantičeva pesem, njen organski drug, porojen iz iste volje in duhovnega razpoloženja, iz iste faustične tragike, torej enakovreden spremljevalec, ne samo ilustracija pesmi.

V bistvu je doživel Tršar Balantičevo stvaritev samostojno; z lastno umetniško intuicijo in občutjem je dojel notranjo (in zunanjo) zgradbo sonetnega venca in vsebinsko razmerje sonetov (I.: XIV., II.: XIII., itd.), kot ga je nakazal tudi prireditelj v literarnem uvodu. In ni morda slučajno, čeprav ne po razumski poti doseženo, da je prav v višku venca, torej ob VII. in VIII. sonetu vstal v slikarju pesnikov človeški lik najmočneje pred očmi, Balantičev portret, ki je sicer (razen še rahlo ob VI. in XI. sonetu) zakrit s podobo človeka, ki je samo še človek, trpeč v ekstatičnem nemiru razpetosti med zemljo in nebom, ki z nobeno potezo ne spominja več na pesnikov lik. Tako odzvanja obupni grozi privida smrti (I.) spokojno vdano pomirjenje, prijateljstvo s smrtjo ob svitu radostnega, očiščujočega ognja v lepi noči (XIV.); sejalcu, ki razsipajo drobtine svojega življenja krokarjem na poljanah mrtvih (II.), darovanje vsega bogastva pesnikove duše v popolni predanosti Bogu (XIII.);

potrnosti in onemoglosti ob izgubljeni ljubezni, ko mu temne sence ugrabljajo ljubljeno dekle (III.), veselje blagoslovljene krvi in v odrešujočem odpuščanju rajajoče duše (XII.); spoznanja dobrotljive domače zemlje, ki se je trpeči človek oklene s pradavno, divjo strastjo (IV.), začudenje človeka, ki onemi v lepoti božje zemlje in bratstva ter razširi roke v pričakovanju oživiljene pomladi — že krožijo ptiči nad rodnim mestom — (XI.); izbruhu življenjske sile in volje ob naravi (V.), pevec na splavu, ki plove po mirni reki proti luči božje tišine (X.); prebujenje v siju svetlobe, v pričakovanju, da požene seme rož in trav v srcu (VI.), pastirček na planini, ki ob pastirskem ognju piska na piščal pesem tihih sanj, kajti našel je mir srca (IX.), in v višku: človek, ki kleči ob božjih nogah s polnim naročjem zemeljskih plodov (VII.) in iz tega darovanja spremenjenost v moči ognja v »vitki vrč za božjo kri« — popolna odpoved, ko so roke prazne, trdo srce polno božje setve (VIII.). In končno magistrale: povzetek pesnitve od prabitne groze zemlje in smrti do objema z njo in pomirjenja, od sključenosti zemeljskega, obteženega človeka do mirne postave pevca, ki objema smrt.

Nič bi ne bilo laže razumljivo in zapeljiveje kakor dojeti ilustracijo Balantičevega Sonetnega venca zgolj razpoložensko, recimo kar — sentimentalno, površinsko, v neki formalni ekspresivnosti in simboliki, toda Tršar je, daleč od tega, ustvaril v svojih lesorezih docela humanističen svet, ki ustreza Balantičevemu poduhovljenemu realizmu. Celo včasih bohotna simbolika pesmi ga ni zapeljala. Teža sveta, zemlje, krvi, ki v Balantiču odjekuje božjemu kriku, je našla svojo podobo tudi v Tršarjevem lesorezu. In že naslovna podoba, kočna na Veliki planini, nas postavi v resničen, domač svet z vsemi njegovimi oblikami — in ilustrator mu ostane vseskozi zvest. Kot tihe priče pesnikove ekstaze in boja najdemo v lesorezih drobce Balantičevega ožjega sveta, kamniškega kota: kamniške Žale (V.), Kalvarijo (VI.), spet Veliko planino (IX.), Kamnik (XI.)... Toda to zemljo in človeka — pesnika ovija žar ognja, očiščujoči plamen, ki je pesniku in slikarju najgloblje izrazilo, tako rekoč nov svet, ki očiščuje vse, kar je »tega sveta«, žareč zastor na meji zemlje in Boga.

Tehnično je Tršar zrasel predvsem ob ilustratorju Gradnikovih pesniških zbirk, delno pa tudi iz M. Maleševega grafičnega prizadevanja; prvi mu je posredoval v glavnem rešitev problema likovnega podajanja duhovnega sveta, pa tudi oblikovni izraz, od Maleša pa je Tršar prevzel le nekatere formalne pobude, ki jih opazimo zlasti v intimnih vinjetkah »Kalvarija« (prva stran) in »Velika planina« (zadnja stran), ki oklepata vso to bogato vsebino kot okvir sveta, iz katerega je Balantič zrasel. Toda omeniti moram še tretjega, ki je razkril Tršarju človeka v vsej njegovi, za mehke duše morda trdi, nezprosni, izmučeni podobi: Rembrandt. Tršarjev »človek«, v kar se mu izpreminja Balantičev lik, je tako rekoč Rembrandtov človek. Človeški podobi pesnika pa se je oddolžil Tršar z odličnim portretom, ki je med zdaj že številnimi Balantičevimi portreti gotovo eden izmed najboljših.

S tem ciklom lesorezov se je mladi slikar (če izvzamemo ilustracije v Dom in svetu in misijonskih izdajah) prvič, in sicer učinkovito in polnovredno, predstavil širši javnosti. Stilno izrazno bi to delo lahko prišteli v ekspresionistično, poetično in vizionarno upodabljaajočo skupino slov. lesoreza (po kategorijah, ki jih je zapisal dr. Fr. Sterlè v »Slovenskem lesorezu«). Glavno Tršarjevo izrazilo ni črta, ampak svetla ali temna ploskev; v tem črno-belem svetu je znal Tršar zajeti ves krik mlade duše, v vizionarni skrivnostnosti svetlobe — ognja vso globoko poezijo človeka, ki se vrača k Bogu.

Knjiga je izdana na japonski način in v dvobarvnem, črnem in rdečem tisku. Njeno vsebino nam ponazoruje že ovitek: med valovitimi rdečimi črtami, ki menda pomenjajo ogenj, sedi pastir (risba s tušem), ki ob mrtvaški lobanji in razsutih rožah mirno piska na piščal in mu veter v divji neugnanosti dviga lase, ustvarjajo pri tem faunično silhueto. Zdi se mi, da je s tem dobro nakazana glavna nota Balantičeve lirike — iz polnega življenja svobodne in nepokvarjene narave zapeta zahvalna in žrtvena pesem večnosti. E. Cevc.